

LATVIJAS UN ASV 1926. GADA PAGaidu TIRDZniecības nolīgums

MARIKA SELGA

Mg. soc. sc., doktorante, Latvijas Universitāte

E-pasts: marikse@gmail.com

ANOTĀCIJA

1922. gada septembrī Latvijas valdība ASV pārstāvim Rīgā iesniedza tirdzniecības līguma projektu. ASV 1923. gadā piedāvāja savu Draudzības, tirdzniecības un konsulāro tiesību līguma projektu. Taču plānotā līguma vietā 1926. gada 1. februārī tika parakstīts Pagaidu tirdzniecības nolīgums. Raksta mērķis ir ieskicēt ASV un Latvijas tirdzniecības līguma sarunu gaitu, precizēt ASV attieksmi pret Baltijas klauzulu, kā arī identificēt iemeslus Pagaidu tirdzniecības nolīguma parakstīšanai. Autore konstatē, ka ASV bija ieinteresētas līguma parakstīšanā, tām nebija iebildumu pret Baltijas klauzulu, taču vienošanos ietekmēja ASV-Vācijas tirdzniecības līguma ratifikācijas kavēšanās ASV Senātā, kā rezultātā ASV ierosināja Līgumu parakstīt *modus vivendi*. Latvijas pusei šāds modelis sākotnēji nebija pieņemams.

Atslēgvārdi: Latvijas-ASV attiecības, L. K. Sēja (*Seya*), Z. A. Meierovics, F. V. B. Kolmens (*Coleman*), starpkaru periods.

IEVADS

Latvijas valdības galvenā prioritāte divdesmito gadu sākumā bija Latvijas tautsaimniecības atjaunošana. Šī mērķa sasniegšanai būtiski bija panākt vienošanās ar citām valstīm par savstarpējiem ārējās tirdzniecības principiem. Pirmie tirdzniecības līgumi ar Čehoslovākiju un Lielbritāniju tika ratificēti 1923. gadā. Sarunas ar ASV tika uzsāktas neilgi pēc 1922. gada 28. jūlija paziņojuma par Latvijas *de iure* atzīšanu, taču plānotā līguma vietā 1926. gadā tika parakstīts *Pagaidu tirdzniecības nolīgums*.

Raksta autore meklēja atbildi uz jautājumu, kādi apstākļi ietekmēja lēmumu parakstīt Pagaidu tirdzniecības nolīgumu, un konstatēja, ka tas

maz pētīts. Latvijas ārējo ekonomisko attiecību attīstība analizēta vairākos plašos pētījumos (Krūmiņš 2017; Aizsilnieks 1968; Stranga 2015). Attiecības ar ASV nav atsevišķi izceltas, jo lielāka nozīme Latvijas ārējās ekonomiskajās attiecībās ir bijusi Lielbritānijai un Vācijai. Pastāv viedokļi, ka ASV un Lielbritānija aktīvi konkurēja par tirdzniecības iespējām Krievijas tirgū un tas tika īstenots no Tallinas un Rīgas (Medijainen 2012, 27) un ka ASV faktiski nebija politisko interešu Latvijā (Stranga 2015, 14). Savukārt Edgars Andersons paudis viedokli, ka ASV negribēja parakstīt ar Latviju Tirdzniecības un kuģniecības līgumu, nevēloties atzīt Latvijas šāda veida līgumos obligāti ietvertu klauzulu par vislielākās labvēlības principu pārējām Baltijas valstīm un Padomju Savienībai (Andersons 1967, 362). Šis viedoklis atkārtojas arī citu pētnieku darbos (Karnups 2019, 5). Savukārt, iepazīstoties ar apskatāmā perioda autoru, piemēram, Alberta Zalta, publikācijām par tēmu, Baltijas vai Krievijas klauzula netiek uzrādīta kā problēma līgumu noslēgšanai ar ASV. Pagaidu tirdzniecības nolīguma noslēgšana ieskicēta pētījumā “Latvijas Republika starpvalstu attiecību sistēmā. Pirmā desmitgade 1919–1929” (Varšlavāns 2008). Pagaidu nolīguma teksts publicēts “Buržuāziskā Latvija imperiālistisko lielvalstu ekonomiskajā atkarībā” (Varšlavāns 1984). Tirdzniecības līgumu noslēgšanai savā disertācijā “ASV imperiālisma politika attiecībās ar buržuāzisko Latviju” 1985. gadā pievērsies Arturs Puga, konstatējot, ka pagaidu nolīgums bija izdevīgs Vašingtonai. Faktiskās ASV un Latvijas ekonomiskās attiecības detalizēti aplūkojis Viesturs Pauls Karnups (Karnups 2019). Minētajos pētījumos nav plašāk skaidrots, kāpēc sarunas par tirdzniecības līgumu ilga līdz 1928. gadam.

Tēmas izpētē autore izmantojusi Latvijas un ASV arhīvu materiālus, kā arī ASV ārpolitikas dokumentu publikācijas (FRUS). ASV arhīvos esošo materiālu izpēte ļāvusi precizēt faktisko notikumu gaitu, atspēkojot vēlākā laika periodā radītu viedokļu uzslāņojumus.

Šī raksta mērķis ir ieskicēt ASV un Latvijas tirdzniecības līguma sarunu gaitu, precizēt ASV attieksmi pret Baltijas klauzulu, kā arī identificēt iemeslus Pagaidu tirdzniecības nolīguma parakstīšanai.

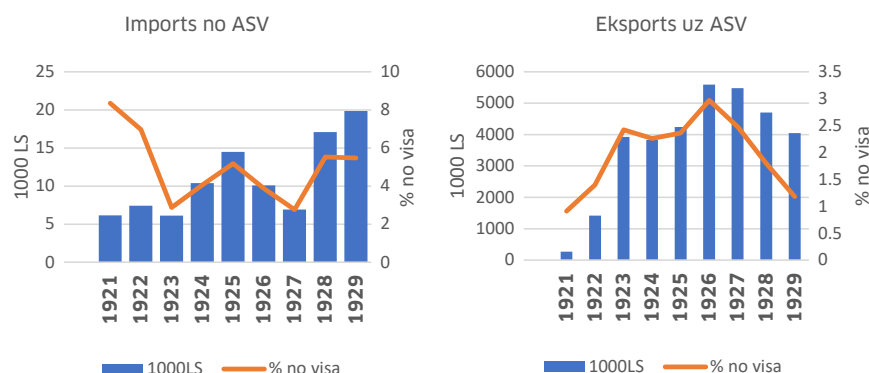
Sarunu gaita atspoguļota hronoloģiski, vienlaikus pievēršot uzmanību apstākļiem, kas ietekmēja sarunas. Atsevišķi skaidrota nostāja par Baltijas klauzulu.

LATVIJAS TIRDZNICĪBAS PRINCIPI

Latvijas tautsaimniecības attīstībai bija nepieciešami darba riki, ražošanas iekārtas, automobiļi, dzelzceļa ritošais sastāvs, izejvielas, pārtikas preces utt. Latvija risināja sarunas par tirdzniecības līgumiem ar vairākām

valstīm vienlaikus. Piemēram, jau 1922. gadā sarunas notika ar Lielbritāniju un Čehoslovākiju; 1924. gadā tirdzniecības līgumus parakstīja ar desmit valstīm (Holande, Ungārija, Austrija, Norvēģija, Francija, Dānija, Islande, Šveice, Zviedrija). Latvijas līgumtiesiskā bāze tika veidota, ievērojot: 1) vislielākās labvēlības principu; 2) tirdzniecības un kuģniecības brīvības principu un 3) Baltijas valstu un Krievijas klauzulu (Zalts 1926).

Latvijas eksportā uz ASV bija novērojama pakāpeniska izaugsme, salīdzinoši lielāko apjomu sasniedzot 1926. gadā. 1921. gadā imports no ASV veidoja 8,35 % no visa Latvijas importa, 1922. gadā – 6,97 %. 1923. gadā tas noslidēja līdz 2,88 % (skatīt 1. attēlu). 1925. gadā tas sasniedza 5,18 %, bet 1927. gadā atkal bija noslidējis līdz 2,76 %. Imports no ASV bija tikai neliela daļa, jo procentuāli lielākā daļa Latvijas importēto preču tika ievestas no Vācijas.

1. attēls. Latvijas importa un eksporta rādītāji (1921–1929). *Latvijas statistiskā gada grāmata 1929*, 328

Figure 1. Import from the USA and export to the USA from 1921 till 1929. *Latvijas statistiskā gada grāmata 1929*, 328 (blue – amount of monetary value, orange – percentage from all import or export)

Labas savstarpējās attiecības vēlējās kā Latvijas, tā ASV uzņēmēji, un abas puses izjuta līguma trūkumu. Piemēram, 1923. gadā: 1) tvaikonis “Katie” Ņujorkas ostā tika aplikts ar pārāk lielām nodevām. Diskriminējošo nodokļu dēļ tvaikonis pārtrauca darbību Amerikas ūdeņos (LNA-LVVA, 2574–4–1188, 10.–21. lp.; NARA, RG84 VOL. 39, 811.841/241). 2) Latvija bija apturējusi bekona ieviešanu no ASV trihinozes dēļ. ASV konsuls nebija saņēmis no Latvijas valsts iestādēm nekādus skaidrojumus (NARA, RG59 BOX 6145, 660p.001/11). 3) “Ford Motor Co.” bija konstatējis, ka, salīdzinot ar importu no Lielbritānijas un Francijas, Amerikas automobiļu imports bija nokļuvis neizdevīgā stāvoklī (NARA RG59 BOX 5856).

SARUNU UZSĀKŠANA 1922. GADĀ

Latvijas valdība 1922. gada septembrī iesniedza ASV misijai Rīgā Tirdzniecības un kuģniecības līguma projektu (NARA, RG59 BOX 6666, 711.60p2/-). Līguma teksts bija līdzīgs tam, par kādu Latvija bija uzsākusi sarunas ar Lielbritāniju. ASV pārstāvji atzina, ka Baltijas valstu starpā pastāv ļoti ciešas ekonomiskās attiecības un ka Latvijas lūgums līgumā paredzēt tiesības piešķirt privilēģijas kaimiņvalstīm ir saprotams. 1922. gada oktobrī līguma projekts bija izsūtīts atzinumiem. Decembrī Baltijas klauzula tika apspriesta Valsts departamentā. Izvērtējot ASV līgumtiesisko praksi, 1923. gada 5. martā tika saņemta ASV prezidenta piekrišana klauzulas iekļaušanai. Jūlijā Komercedepartaments atgādināja, ka vēlams līgums ar Latviju, jo ar pašreizējo muitas tarifu politiku Amerikas precēm nav izdevīgu nosacījumu, un ka līgums būtu izdevīgs, pat ja reālais preču apgrozījums ar Latviju ir salīdzinoši neliels (NARA, RG59 BOX 6666). ASV valdība bija ieinteresēta noslēgt līgumu ar Latviju pēc iespējas ātrāk (NARA, RG 59 BOX 6666, 711.60i2/1).

Jūlijā ASV puse piedāvāja savu Draudzības, tirdzniecības un konsulāro tiesību līguma (turpmāk – līgums) projektu. Teksts Latvijas institūcijām izskatīšanai tika nodots septembrī. Zigfrīda Annas Meierovica vadītajā starpresoru sanāksmē 1924. gada 19. janvārī nolēma, ka līguma projekts ar nelieliem precizējumiem pieņemams un līgums jānoslēdz. Meierovics bija uzsvēris, ka līgumam vispirms būtu politiska nozīme, tad – ekonomiska. (LNA-LVVA, 2574–1–198, 111.–112. lp.) Nākamās valdības ārlietu ministrs Ludvigs Sēja atbilstošos labojumus iesniedza 15. februārī.

1924. GADA JŪLIJS – ASV IEROSINA *MODUS VIVENDI*

1923. gada decembrī ASV un Vācijas valdība parakstīja Draudzības, tirdzniecības un konsulāro līgumu. ASV Valsts departaments bija plānojis izmantot līgumu ar Vāciju kā modeli līgumu slēgšanai ar citām valstīm, taču Līguma kontekstā izvērsās plašas diskusijas, uzskatot, ka tas ASV nav izdevīgs, jo paredzēja Vācijas kuģiem tādas pašas tiesības kā ASV tirdzniecības flotei. Senātā ratifikācijas process ievilkās gandrīz uz diviem gadiem.¹ Valsts departaments 27. maijā telegrafēja ASV sūtniecībai Rīgā, ka departaments pārtrauc sarunas par līdzīgu līgumu saskaņošanu ar citām valstīm līdz brīdim, kad Senāts būs pieņēmis lēmumu (NARA, RG59 BOX 6666, 711.60p2/8). Valsts departaments bija konstatējis, ka ātrs risinājums līguma ar Vāciju kontekstā nav prognozējams, un 29. jūlijā ierosināja panāktās vienošanās parakstīt, izmantojot *modus vivendi* principu, proti, parakstīt **protokolu**, kurā abas puses apņēmtos ievērot vislielākās labvēlības principu,

un par to paziņot ar **notu** (NARA, RG 59 BOX 5856, 611.60p31/4a). Latvijas puse šim modelim nepiekrita (FRUS 1941, VOL. II, 490). Proti, 22. septembra sanāsmē bija nolemts, ka protokolam nav pietiekama juridiska spēka un tika ierosināts noslēgt Pagaidu tirdzniecības nolīgumu (turpmāk – nolīgums) (LNA-LVVA, 2574–4–646, 30. lp.; FRUS 1941, 493, 611.60p31/6). Kaut arī Latvija ierosināja parakstīt nolīgumu, tās ārlietu ministri L. Sēja, vēlāk Z. A. Meierovics uzsvēra vēlmi parakstīt līgumu (FRUS, 1941, 493, 611.60p31/11). Abi apzinājās, ka šo procesu ietekmēs ASV–Vācijas līguma liktenis Senātā (Valdības Vēstnesis, 24.12.1924.).

1925. GADA JŪLIJS – SARUNAS PAR PAGAIDU TIRDZNICĪBAS NOLĪGUMU

1925. gada vasarā Latvija atjaunoja sūtniecību Vašingtonā, un jau 29. jūlijā Valsts departaments informēja sūtni L. Sēju, ka piekrit nolīgumam. 6. augustā L. Sēja ar nosacījumu, ka ASV apņemas uzsākt sarunas par līguma parakstīšanu nekavējoties pēc nolīguma stāšanās spēkā, bija vienojies, ka Latvija parakstīs nolīgumu *modus vivendi* ietvaros (FRUS, 1941, 495, 611.60p31/19). Savukārt 15. augustā Z. A. Meierovics sūtniecībai Rīgā bija atkārtoti skaidrojis, ka arī nolīgums būs jāratificē Saeimā (NARA, RG 59 BOX 5856, 611.60p31/22). Plānotās sarunas pārtrūka, jo ārlietu ministrs Z. A. Meierovics gāja bojā autokatastrofā. Nolīguma projekts bija nodots izskatīšanai starpresoru sanāksmei, kuras nostāja attiecībā uz nolīgumu bija negatīva, ierosinot atjaunot sarunas par līgumu (NARA, RG 59 BOX 5856, 611.60p31/25).

L. Sēja Vašingtonā bija konstatējis, ka līdzīgi nolīgumi jau bija parakstīti ar Igauniju, Somiju, Poliju, Čehoslovākiju, Grieķiju u. c., un atzina, ka nolīguma parakstīšana dotu tirdznieciskām attiecībām ar ASV noteiktu, kaut arī provizorisku pamatu, kā arī stiprinātu attiecības ar ASV un radītu iespēju ātrāk noslēgt līgumu (LNA-LVVA, 2574–4–646, 24.–26. lp.). L. Sēja atkārtoti gan oktobrī, gan decembrī aicināja Latvijas valdību parakstīt nolīgumu, jo “šis akts uzliek mums mazu atbildību, bet nodrošina mūsu izdevīgo stāvokli Valsts departamentā, kas nepieciešams sakarā ar sarunām par ārējo aizņēmumu” (LNA-LVVA, 2574–4–646, 27. lp.; LNA-LVVA, 2570–1–190, 40. lp.). Kādu brīdi pastāvēja viedoklis, ka nolīgumu Vašingtonā parakstīs L. Sēja, taču viņš nebija saņēmis no Rīgas nekādu pilnvarojumu (NARA, RG 59 BOX 5856, 611.60p31/26). Nolīguma parakstīšanas procesa virzību uzņēmās ASV sūtniecība Rīgā. Sūtnis Frederiks Viljams Bakus Kolmens (*Frederick William Backus Coleman*) vēl 21. decembrī rakstiski vērsās pie premjera Hugo Celmiņa, atgādinot par vēlmi parakstīt nolīgumu (LNA-LVVA, 2574–4–646, 15.–16. lp.).

Pēc oktobrī notikušajām vēlēšanām jauna valdība darbu uzsāka tikai 22. decembrī. Tās vadītājs Kārlis Ulmanis uzskatīja, ka ekonomikā novērojama depresija un nolīgums varētu radīt kādus priekšnosacījumus tās stabilizēšanai, un ka vienošanās veicinās arī starptautiskā aizdevuma iegūšanu (NARA, RG 59 BOX 5856, 611.60p31/34). Nolīgums tika apstiprināts Ministru kabinetā un parakstīts 1926. gada 1. februārī. Tā parakstīšana tika iemūžināta kinolentē (LNA-KFFDA, 194–1–41). Saeimā nolīguma tekstu izskatīja 23. aprīlī (Saeimas stenogrammas, 23.04.1926.). Valsts prezidents Jānis Čakste parakstīja likumu par nolīgumu 28. aprīlī, un jau 30. aprīlī tas stājās spēkā (Saeimas stenogrammas, 27.04.1926.).

BALTIJAS KLAUZULA (*BALTIC CLAUSE*)

Termins “Baltijas klauzula” tiek lietots, aprakstot Baltijas valstu tirdzniecības politiku starpkaru periodā, paredzot, ka tās viena otrai un, saskaņā ar miera līgumiem, arī Padomju Krievijai, piešķirs īpašas muitas vai citas priekšrocības. Klauzulas pamatā bija atkāpšanās no vislielākās labvēlības principa par labu Igaunijai, Lietuvai, Somijai, kā arī Padomju Krievijai (vēlāk PSRS) (Karnups 2017).

Iepazīnusi ar Latvijas piedāvāto līguma tekstu 1922. gadā, ASV atzina Latvijas tiesības piešķirt muitas vai citas privilēģijas kaimiņvalstīm, taču uzskatīja, ka termins “Baltijas valstis” nav juridiski definēts, līdz ar to atrunā jānorāda katra valsts individuāli. Sākotnēji tika akceptētas tiešas kaimiņvalstis: Lietuva, Igaunija un Padomju Krievija.

1922. gada decembrī ASV Valsts departamentā valdīja uzskats, ka 1) Latvijas centieni uzturēt īpašas attiecības ar Krieviju ir atzīstami un veicināmi;² 2) jebkas, kas veicinātu ciešāku sadarbību starp Krieviju un Latviju, būs Amerikas interesēs; 3) šāda sadarbība atbilstu arī Valsts departamenta nostājai, ka veicināma agrākās Krievijas daļu vienotība (NARA, RG 59 BOX 6666, 711.60p2/5). Valsts sekretārs 1923. gada 2. martā, lūdzot ASV prezidenta nostāju jautājumā par izņēmumiem tirdzniecības līgumos, minēja Latvijas piemēru, proti, muitas privilēģiju piešķiršanu kaimiņvalstīm Igaunijai, Lietuvai un Krievijai (FRUS, 1923 VOL. I, 611.0031/165). ASV prezidents Vorens Hārdings (*Warren Harding*) 5. martā, atbildot uz Valsts sekretāra jautājumu par izņēmumiem līgumos, atbildēja, ka tad, ja ASV vēlas iekļaut klauzulu par izņēmumiem attiecībā uz Kubu, Panamas kanāla zonu utt., ASV jāievēro reciprocitāte un jāpiekrit, ka tādas īpašas attiecības ir arī citām nācijām (FRUS, 1923 VOL. I, 611.0031/165). 1923. gadā arī Komercedpartaments uzskatīja, ka līgums ar Latviju vēlams un ka Latvijas vēlme par īpašu priekšrocību piešķiršanu tās tiešajām kaimiņvalstīm ir atbalstāma, ja vien līgumā paredzēts ASV piešķirt vislielākās labvēlības statusu.

1923. gada augustā ASV iesniegtā līguma projekta 7. pantā Latvijas ierosinātā formula par tiesībām piešķirt privilēģijas Lietuvai, Igaunijai, Somijai un Krievijai nebija fiksēta (LNA-LVVA, 2574–1–198, 5., 43. lp.). Tā bija tradicionāla prakse, ļaujot otrai pusei iestrādāt līguma tekstā savus formulējumus. Par ASV nostāju liecina līguma projekta komentāros norādītais, ka ASV piekrit īpašajām privilēģijām, ko Latvija piešķirtu Igaunijai, Lietuvai un Krievijai, taču ne Somijai un Polijai (NARA, RG 59 BOX 6666, 711.60p2/1). Latvijas grozījumi līguma projekta tekstā tika iesniegti 1924. gada 15. februārī, t. sk. iekļaut 7. pantā paragrāfu par izņēmumiem (noteikt, ka ASV nepretendēs uz tām muitas privilēģijām, kuras Latvija varētu noteikt Krievijai, Lietuvai, Igaunijai un Somijai) (NARA, RG 59 BOX 6666, 711.60p2/7, LNA-LVVA, 2574–1–198, 118. lp.). Jūlijā, kad ASV ierosināja Latvijai parakstīt vienošanos *modus vivendi* formātā, ASV nolīguma projektā bija minēta atruna par Igauniju un/vai Lietuvu, ne Krieviju (NARA, RG 59 BOX 5856, 611.60p31/4a). Arī šī nolīguma sākotnējais projekts bija sagatavots tā, lai Latvijas puse varētu sniegt savus priekšlikumus. Saņemot Latvijas precizējumus, tie tika nekavējoties akceptēti. Jau 23. augustā Kolmens bija pilnvarots parakstīt protokolu ar šādu atrunu: šī vienošanās neattiecas uz: b) tiesībām, kuras Latvija piešķirusi vai varētu piešķirt Igaunijas, Lietuvas, vai Krievijas tirdzniecībai... (FRUS, 1941, 491, 611.60p31/5). Latvijas puse 22. septembrī ierosināja klauzulā iekļaut Somiju. ASV oficiāli apstiprināja Latvijai savu piekrišanu iekļaut Somiju Baltijas klauzulā 1925. gada 24. novembrī (NARA RG 59 BOX 6666, 711.600p2/7; LNA-LVVA, 2574–4–646, 20. lp.). Baltijas klauzula, proti, muitas privilēģijas Igaunijai, Somijai, Lietuvai un Krievijai noteiktas nolīguma sestā panta b) punktā.

ASV ievēroja solījumu uzsākt sarunas par līgumu, un tas tika parakstīts 1928. gadā.

SECINĀJUMI

1926. gadā parakstītais Pagaidu tirdzniecības nolīgums ir uzskatāms par starpposmu sarunās par Draudzības, tirdzniecības un konsulāro tiesību līgumu. Tā parakstīšanu noteica šādi apstākļi: 1) ASV iekšpolitiskie noteikumi, proti, ASV–Vācijas tirdzniecības līguma ratifikācijas kavēšanas, un ASV piedāvātais risinājums *modus vivendi* ietvaros, 2) Latvijas nostāja, ka starptautiskās vienošanās ir ratificējamās Saeimā. Nolūkā saglabāt iespēju turpināt sarunas par līgumu, tika nolemts vienoties par īsāku tekstu ar galveno principu uzskaitījumu nolīgumā.

Sarunu gaitu ietekmēja un kavēšanas veicināja vairāki faktori: laika posmā no 1922. gada līdz Pagaidu nolīguma parakstīšanas brīdim Latvijā

nomainījās sešas valdības; 1923. gadā tika slēgta sūtniecība Vašingtonā, to atjaunojot 1925. gadā; pastāvēja atsevišķu Latvijas politiķu cerības, ka ASV mainīs nostāju par *modus vivendi* piemērošanu. Avoti liecina, ka Latvija atsevišķos brīžos rīkojās nekoordinēti, neizmantoja priekšrocības, ko deva sūtniecība Vašingtonā. Vēlākajos sarunu posmos virzību uzņēmās ASV sūtniecība Rīgā. Tas varēja radīt iesaistītu, ka nolīgums ir vairāk nepieciešams tieši ASV. Ņemot vērā, ka Latvija šajā laika posmā risināja sarunas arī par parādu atmaksas kārtību un par iespējamiem aizņēmumiem ASV, daži politiķi, izvērtējot nolīgumu, pārspilēja tā nozīmi ASV. Avoti liecina, ka Latvijā vienošanās ar ASV tika uztverta kā politisks ieguvums, tāpēc Latvijas valdība centās panākt līguma slēgšanu un kavējās ar *modus vivendi* izmantošanu. Izvirzot līguma politisko nozīmi kā svarīgāko, Latvija, iespējams, zaudēja iespēju tirdzniecības un konsulārās attiecības noregulēt jau 1924. gadā.

Izvērtējot līdz šim dominējošo Edgara Andersona viedokli, ka ASV negribēja parakstīt ar Latviju tirdzniecības un kuģniecības līgumu, nevēloties atzīt Latvijas šāda veida līgumos obligāti ietvertu klauzulu par vislielākās labvēlības principu pārējām Baltijas valstīm un Padomju Savienībai, jāatzīst, ka tas var radīt neprecīzu priekšstatu par tirdzniecības līguma sarunu gaitu un ASV attieksmi par Baltijas klauzulu. To apliecina vairāki fakti: 1) apgalvojums izteikts par salīdzinoši īsu laika sprīdi 1922. gada rudens – 1923. gada pavasaris; 2) sarunas par Latvijas 1922. gadā iesniegto Tirdzniecības un kuģniecības līguma projektu netika turpinātas, jo turpmāk tika izmantots ASV iesniegtais Draudzības, tirdzniecības un konsulāro tiesību līguma projekts; 3) ASV Valsts departamentā bija atbalsts un izpratne par Baltijas klauzulas nepieciešamību. Latvijai, iesniedzot labojumus Līguma vai Nolīguma tekstā par muitas priekšrocību piešķiršanu, piemēram, Krievijai, tās nekavējoties tika akceptētas; 4) līdzīga “Baltijas klauzula” tika iestrādāta arī ASV līgumos un nolīgumos ar Igauniju un Lietuvu.

Kopumā sarunu laikā Latvija demonstrēja lēnu lēmumu pieņemšanas procesu, nostājas maiņu, mainīgas prasības. Latvija, iespējams, neapzinājās un neprata izmantot priekšrocības, ko tai deva sūtniecības izveide Vašingtonā.

SAĪSINĀJUMI

FRUS – ASV ārpolitikas dokumentu publikācijas (*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*).

LNA-LVVA – Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs.

LNA-KFFDA – Latvijas Nacionālā arhīva Kinofotofonodokumentu arhīvs.

NARA – ASV Nacionālā arhīvu un ierakstu administrācija (*National Archive and Records Administration*).

IZMANTOTO AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS**NEPUBLICĒTIE AVOTI**

ASV Valsts departamenta vispārēji ieraksti 1910–1929. Ierakstu grupa Nr. 59, kaste Nr. 5856 (angļu val.). ASV Nacionālā arhīvu un ierakstu administrācija (*National Archives and Records Administration*, Vašingtona, turpmāk: NARA), (NARA, RG 59 Box 5856).

ASV Valsts departamenta vispārēji ieraksti 1910–1929. Ierakstu grupa Nr. 59, kaste Nr. 6145 (angļu val.). ASV Nacionālā arhīvu un ierakstu administrācija (NARA, RG 59 Box 6145).

ASV Valsts departamenta vispārēji ieraksti 1910–1929. Ierakstu grupa Nr. 59, kaste Nr. 6666 (angļu val.). ASV Nacionālā arhīvu un ierakstu administrācija (NARA, RG 59 Box 6666).

ASV Diplomātisko pārstāvniecību ieraksti 1910–1929. Ierakstu grupa Nr. 84, sējums Nr. 39 (angļu val.). ASV Nacionālā arhīvu un ierakstu administrācija (NARA, RG 84 Vol. 39).

Ārlietu ministrijas ģenerālsekretāra telegrammas. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (Rīga, turpmāk: LNA-LVVA), 2570–1–196.

Lieta par tirdzniecības līgumu starp Latviju un Ameriku. LNA-LVVA, 2574–4–646.

Pārrunu materiāli par draudzības un tirdzniecības līguma noslēgšanu starp Latviju un ASV (1923–1924). LNA-LVVA, 2574–1–198.

Ziņojums Ārlietu ministrijai par Latvijas–ASV tirdzniecības līgumu un Latvijas–ASV draudzības, tirdzniecības un konsulāro tiesību līguma projektu. LNA-LVVA, 293–1–472.

PUBLICĒTIE AVOTI

Agreement between the United States and Estonia for Mutual Unconditional Most-Favored-Nation Treatment in Customs Matters, March 2, 1925. *FRUS*, 1925, Volume II.

Agreement (Between the United States and Lithuania) According Mutual Unconditional Most-Favored Nation Treatment In Customs Matters, 23.12.1925. *Treaties, Conventions, International Acts, Protocols, and Agreements Between the United States of America and Other Powers: 1923–1937, 1938*.

Congressional Record. 10.02.1925., 3385–3390. GPO-CRECB-1925-pt4-v66-2-1.

First Steamship of Latvia Arrives in Tampa for Phosphate. *The Tampa Tribune*, 07.07.1923.

Jaunais ārlietu ministrs. *Valdības Vēstnesis*, 02.02.1924.

Jaunākās ziņas. Amerikas līgumprojekta apspriede. *Jaunākās Ziņas*, 23.09.1924.

Latvijas filmu hronika, Nr. 110, 1926. LNA-KFFDA, 194–1–41.

Likums par Pagaidu tirdzniecības nolīgumu starp Latviju un Amerikas Savienotām Valstīm. *Saeimas Stenogrammas*. III. sesijas 5. sēde 23.04.1926.

Mūsu ārējā politika. *Valdības Vēstnesis*, 24.12.1924.

Pagaidu tirdzniecības nolīgums starp Latviju un ASV. *Saeimas Stenogrammas*, III. sesijas 6. sēde. 27.04.1926.

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States 1926. Vol. II. United States Government Printing Office, 1941.

President Harding to the Secretary of State, 5 March 1923 No. 611.0031/165. *FRUS*, 1923, Volume I.

Secretary of State to the President Regarding Exceptions in Treaties, No. 611.0031/164 dated 2 March 1923. *FRUS*, 1923, Volume I.

Torgovij Dogovor' s Amerikoi. *Segodnia*, 19.09.1923.

Treaty between the United States and Estonia on Friendship, Commerce and Consular Rights, 23.12.1925. <https://archives.ungeneva.org/>

Varšlavāns, A., red., 1984. *Buržuāziskā Latvija imperiālistisko lielvalstu ekonomiskajā atkarībā (1919–1940)*. Rīga: Avots.

LITERATŪRA

Aizsilnieks, A., 1968. *Latvijas saimniecības vēsture 1914–1945*. Stokholma: Daugava.

Andersons, E., 1967. *Latvijas vēsture 1914–1920*. Stokholma: Daugava.

Karnups, V. P., 2019. Latvia–USA Economic Relations 1918–1940. *Humanities and Social Sciences: Latvia*, 27, no. 1, 5–21.

Karnups, V. P., 2017. Neatkarīgas valsts tautsaimniecības nostiprināšanās posms (1920–1933). *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīga: Jumava, 102–133.

Krūmiņš, G., red., 2017. *Latvijas tautsaimniecības vēsture*. Rīgā: Jumava.

Medijainen, E., 2012. Economic Aspects of the US de jure Recognition of the Baltic States in 1922. *Baltic Journal of Political Science*, no. 1, 20–34.

Puga, A., 1985. *Politika imperializma SShA v otnoshenij burzhuaznoj Latvii. 1920–1929*. Rīga: Latvijas Valsts universitāte.

Stranga, A., 2015. *Latvijas ārējie ekonomiskie sakari, 1919.–1940. gads: attiecības ar lielvalstīm (saimnieciskie, politiskie, diplomātiskie aspekti)*. Rīga.

Stranga, A., 2020. *Latvijas un Padomju Krievijas miera līgums 1920. gada 11. augustā*. Rīga: Mansards.

Varšlavāns, A., 2008. *Latvijas Republika starpvalstu attiecību sistēmā: pirmā desmitgade, 1919–1929*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Zalts, A., 1926. Mūsu tautsaimniecības līgumu zemes. *Ekonomists*, Nr. 13–14, 1–6.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

¹ ASV Senāts piekrita līguma nodošanai ratificēšanai 10.02.1925. ASV prezidents ratificēja līgumu 06.10.1925.

² Latvia's desire to retain the faculty of making special arrangements with Russia should be encouraged. Anything that facilitates intercourse between Russia and Latvia, which is one of the most important doorways, will therefore probably be to American advantage.

THE 1926 PROVISIONAL COMMERCIAL AGREEMENT BETWEEN LATVIA AND THE UNITED STATES

MARIKA SELGA

Mg. soc. sc., a doctoral student at the University of Latvia

E-mail: marikse@gmail.com

ABSTRACT

In September 1922, Latvia submitted a draft Treaty to the U.S. representative in Riga. In 1923, the U.S. proposed its own draft for a Treaty. However, instead of the intended Treaty, a Provisional Commercial Agreement was signed on February 1, 1926. This article provides an insight into the process of the USA-Latvian trade agreement negotiations; clarifies the attitude of the U.S. towards the "Baltic clause", and explains why the Provisional Commercial Agreement was signed. The author finds that the USA was interested in signing the agreement and had no objection to the "Baltic Clause", but was impeded by the delay of the ratification process in the U.S. Senate of the similar U.S.-Germany Treaty of Friendship, Commerce and Consular Rights. As a result of these impediments, the U.S. proposed to use *modus vivendi*. Initially, such a model was not acceptable for the Latvian side.

Keywords: Latvia-U.S. relations, L. K. Sēja (L. Seya), Z. A. Meierovics, F. W. B. Coleman, interwar period, trade.

Summary

In September 1922, Latvia submitted a draft Treaty to the U.S. representative in Riga. In 1923, the U.S. proposed its own draft for a Treaty. However, instead of the intended Treaty, a Provisional Commerce Agreement was signed on 1 February 1926. There is an opinion that the United States for some time did not want to sign a commercial treaty with Latvia because of the Baltic and Russian clause. However, it changed after President Harding issued an order to recognize the special circumstances of the Baltic states on March 5, 1923. This article provides insight into the progress of the U.S.-Latvia commerce treaty negotiations; clarifies the U.S. attitude towards the so-called Baltic clause and explains why the Provisional Commercial Agreement was signed.

Latvia indeed submitted to the U.S. representative a draft Commerce and Navigation Treaty in September 1922. The draft included a clause of exemption in customs matters for Baltic states and Russia. In December 1922, the State Department evaluated, whether an exception should be admitted in

the most favoured nation clause, which would enable Latvia to make special commercial arrangements with its immediate neighbours (Estonia, Lithuania, and Russia) without according like treatment to the United States. It was considered that Latvia's special arrangements with neighbours, including Russia, should be encouraged. The recommendation stated: "Anything which facilitates intercourse between Russia and Latvia, which is one of the most important Russian doorways, will therefore probably be to our advantage. It is also in keeping with our general policy to encourage essential Russian unity." In 1923, the United States submitted to Latvia a more contemporary draft of the Treaty of Friendship, Commerce and Consular Rights. Latvia agreed and provided necessary specifications in the draft on February 15, 1924. The negotiations were suspended when ratification process of similar treaty signed by the governments of the USA and Germany was blocked by the U.S. Senate. In July 1924 the U.S. suggested using a *modus vivendi* and to sign a Protocol regarding agreed principles for commerce. Latvia instead suggested to sign a Provisional Commercial Agreement. Latvia also continued to insist on signing the Treaty. In 1925 the negotiations mainly concerned the conditions on which Latvia would agree to sign the Agreement, namely, the request immediately start negotiations on the Treaty. The Provisional Agreement was signed on February 1, 1926.